

ВАЛТЕР МИЊОЛО,
ПЛУРИТОПИЈСКЕ ХЕРМЕНЕУТИКЕ
И ГРАНИЧНЕ ЕПИСТЕМОЛОГИЈЕ

Институт за књижевност и
уметност, Београд

Апстракт: Текст оцртава критичко мишљење аргентинског филозофа Валтера Мињолоа, познатог по проблематизовању односа модерности и колонијалности и развијању идеје о деколонијалној опцији. Деколонијална опција пропагира измештање из европске епистемичке хегемоније и окреће се колонијалним епистемологијама којима је Запад ускратио статус знања. Окосница Мињолове критике је мисао да је колонијализам конститутивна равна модерности, а не њен историјски производ. Стога, Мињоло развија лезу концепата који би се одупрли наметнутој неопходности модерности (као што је концепт „трансмодерности“), али и широј епистемичкој хегемонији Запада (као што су концепти „граничног мишљења“, „граничних епистемологија“ и „плуритопијских херменеутика“). Важније од тога шта се говори јесте ко говори, одакле и за кога, те је стога Европу потребно критиковати не из њене сопствене интелектуалне традиције већ из њене спољашњости. Европска аутокритика је неопходна, али није довољна.

Кључне речи: Валтер Мињоло, постколонијална теорија, деколонијална опција, плуритопијске херменеутике, гранично мишљење, граничне епистемологије, трансмодерност, модерност, колонијалност

Валтер Мињоло (1941) је аргентински семиолог и теоретичар, на пољу друштвене и критичке теорије првенствено познат по профетичком проблематизовању и заговарању „деколонијалне опције“. Полазећи у својим делима од француског интелектуалног мејнстрима, да би се потом од њега годинама „одвајао“ (*delink*) и ограђивао, Мињоло своју теоријску позицију гради на многобројним концептима који, на различите начине и у различитој мери, доприносе дијалогу о транскултурним теоријама. Иако се префикс транс- у његовом опусу среће ретко (заправо, једино у појму „трансмодерност“ (*transmodernity*), о коме ће касније бити речено нешто више), концептуални арсенал којим промишља питања односа култура, језика, књижевности и модерности (међу којима су, на пример, „плуриверзалност“, „глобалне будућности“, „плуритопијске херменеутике“ и „граничне епистемологије“) већ номинално указује на његов значај у савременим културолошким дебатама.

Структура овог текста је следећа: прво ћу изложити неколико биографских чињеница, неопходних за разумевање Мињолове теоријске позиције; питање биографије и места с кога се говори (*locus of enunciation*) фундаментално је за Мињолово размишљање. Затим

ћу објаснити његово опште теоријско позиционирање и „деколо-нијалну опцију“, која је уједно и концептуални контекст за све појединачне појмове које Мињоло уводи у критичку теорију. Осврћу се на неколико појмова које сматрам најкориснијима за транскултурна истраживања, као што су „трансмодерност“, „гранично мишљење“ (*border thinking*) „плуритопијске херменеутике“ (*pluritopic hermeneutics*) и „граничне епистемологије“ (*border epistemologies*). Коначно, изложићу најрањивија места његовог теоријског система, указујући на најчешће и најпродорније критике.

Био-графија

Валтер Мињоло је аргентински семиолог и теоретичар књижевности и културе, али *италијанској* порекла. Овај биографски податак је изузетно битан за разумевање његове културолошке перспективе која се суштински своди на расклапање концепата модерности и колонијалности. Родио се и одрастао у Корал де Бустосу, малом граду у аргентинској Пампи коју су Италијани и Немци (између осталих) насељавали од друге половине 19. века. Град се налази између Краљевог пута и Граничног пута који од 1536. спаја Буенос Ајрес и историјски Куско, некадашњу престоницу културе Инка и колонијалног Перуанског намесништва. Мињоло је, према томе, одрастао у земљи с изразито дугом и материјално видљивом колонијалном историјом, у граду на раскршћу европске колонијалне (шпанске, кастиљанске), мигрантске (италијанске, немачке) и аутохтоне индијанске културе. Стога је, према сопственим речима, „научио да глобализацију посматра из телесности конструисане јужњачком гео-политичком и гео-економском перспективом“ (Mignolo 2020). Све што је последњих деценија радио „темељи се на ужитку животне једноставности и nelaгоди империјалне/колонијалне ране проживљаване од стране породица италијанских имиграната које су се искрцале усред недођије“ (Mignolo 2020).

Управо та „nelагода империјалне/колонијалне ране“ чини окосницу његовог обрачунавања с наративима модерности и колонијалности, које тако постаје и обрачунавање са сопственим колонијалним наслеђем. Мињолова биографија (или „био-графија“, како би он писао овај појам) максимално компликује разумевање националне или етничке (па и језичке) припадности и води ка сезању за хибридни, номадским и кинетичким идентитетима. Тако Мињоло, као стипендиста аргентинске владе, с дипломом из латиноамеричке и аргентинске књижевности, 1969. године одлази у Париз где докторске студије завршава на Практичној школи високих студија (*École pratique des hautes études*) у класи Ролана Барта (Умберто Еко је, у Милану, био друга опција) и током студија се упознаје са Јулијом Кристовом, Жераром Женетом, и све то у време када на Француском колеџу (*Collège*

de France) предавања држе Мишел Фуко и Клод Леви-Строс, Фуко објављује *Археологију знања* (Дерида је само две године раније објавио *О Грамајологији*), а Жак Лакан држи семинар о „Четири основна концепта психоанализе“. Ове личности постају конститутивне за Мињолово мишљење и јасно указују на академску климу у којој отпочиње његова каријера. Међутим, иако ће његово мишљење увек носити траг Париза шездесетих и седамдесетих (посебно Фукоовог проблематизовања моћи), управо су ово имена и теорије од којих ће у каснијим фазама енергично покушавати да се дистанцира.

Током осамдесетих и деведесетих, Мињоло се превасходно креће у пољу постколонијалних студија, црпећи од великих имена каква су Едвард Саид, Хоми Баба и Гајатри Спивак. Међутим, већ његова књига из 1992. године, *Мрачница сјетрана ренесансе*, развија специфичну теоријску позицију: насупротив најчешћем проблематизовању евроцентризма, империјализма и колонијализма као британско-француских феномена 18. и 19. века, Мињоло ову (пост)колонијалну проблематику помера ка Шпанији и Португалу 16. и 17. века. Помаљајући се тако као водеће име у латиноамеричким студијама, Мињоло се повезује с другим латиноамеричким интелектуалцима попут Анибала Кихана, Енрикеа Дусела, Артура Ескобара и других истакнутих имена латиноамеричке филозофске, теоријске и књижевне сцене. Из њихових дијалога рађа се радна група Модерност/колонијалност (касније је називу додата и „деколонијалност“), на чијој листи се током година појављују и имена социолога Рамона Гросфогела, педагошкиње Кетрин Волш и књижевног критичара Хавијера Сањинеса. У сарадњи с Имануелом Волерштајном, група се креће од анализе светских система и теорије зависности (популарним међу латиноамеричким теоретичарима), ка теоријама колонијалности и расног класирања као основе европске колонијалности и модерности, те коначно и ка „деколонијалној опцији“.

Тренутно, Мињоло је професор књижевности на Универзитету Дјук у Северној Каролини, САД. Задужен је за области културне антропологије и романистике. Од 2000. године, директор је Центра за глобалне студије и хуманистику, научне јединице Џон Хоуп Френклин центра за интернационалне и интердисциплинарне студије.

Деколонијална опција

Мињоло је један од оних теоретичара чији су аргументи изразито наративно увезани: појмови које он уводи у критичку теорију сви међусобно једни на друге реферишу, док уједно реферишу и на шири наративни контекст „модерности/колонијалности“, на којем Мињоло гради целу своју теорију.¹ Срж Мињолове критике (у којој се он

¹ Кад Мињоло структурира своја излагања, као рецимо недавно о колонијалности у Гугенхајму, он увек одваја време да прво исприча уводну „причу“. Види: Minjolo 2016.

наслања на Енрикеа Дусела и Анибала Кихана), као и свих концепата које током деценија развија, заснива се на увиду да су модерност и колонијалност историјски, семиотички и епистемички нераздвојиви. Колонијалност није историјски догађај, стање или производ модерности; колонијалност је конститутивна могућност модерности (Mignolo 1995). Без колонијалне експанзије (која подразумева геноцид, економску експлоатацију, стварање новог трансатлантског економског система, производњу окциденталне историјске традиције, робовласништво итд.), идеја модерности не би ни била могућа.

Мињоло централни аргумент своје критике развија кроз трилогију *Мрачнија страна ренесансе* (1995), *Локалне историје/глобални нацрти: колонијалности, судалтерна знања и гранично мишљење* (2000) и *Мрачнија страна западне модерности: глобалне дугућности, деколонијалне ојције* (2011). У њима Мињоло истражује историју колонијализма (превасходно прве фазе, односно шпанског и португалског у 16. и 17. веку) и показује како се претколонијална плурицентрична „политичка“ мапа света (у смислу да је постојало много различитих економских система, као и мноштво епистемологија упоредо, у Кини, на Блиском истоку, у Америци итд.) током овог периода трансформише у моноцентричну, којом доминира и управља Европа (превасходно Кастиља). Према Мињоловим аргументима, Европа током ренесансе колонизује *време и њпростор*: простор тако што запоседа и експлоатише прекоморске територије и народе, а време тако што *измишља*, односно конструише, наратив сопствене прошлости (наратив средњег века, као и класичне епохе) (Mignolo 2012: xiii). На ова два „стуба западне цивилизације“ (Mignolo 2011: 6), ослања се идеја „модерности“, односно делегирање колонизованих субјеката у прошлост, традицију и назадност. Међутим, упоредо се ствара и реторика њиховог *издављења* од назадности кроз процесе християнизације и описмењивања (током шпанске епохе), затим *њроњреса* (током британско-француске експанзије) и коначно *развоја* (током америчког колонијализма након Другог светског рата). Европа тако своју личну, регионалну историју непрестано претвара у глобални нацрт, у универзални историјски наратив, путем колонизовања простора и времена постављајући себе у епистемичку нулту тачку и задржавајући ту позицију све до краја 20. века. Стога је колонијалност „мрачна страна ренесансе и модерности“, њена конститутивна равана и њена могућност, те Мињоло уводи концепт „модерност/колонијалност“. Коса црта ова два појма уједно и спаја и раздваја.

У основи Мињолове критике, дакле, налази се европска хегемонија, која се већ пет стотина година спроводи и одржава неједнаким односима моћи. У циљу њеног критиковања, Мињоло промовише појам „колонијалност моћи“ (*coloniality of power, colonialidad del poder*), преузет од Анибала Кихана. За Кихана (Quijano 2000: 533),

колонијалност моћи означава посебну природу глобалних односа установљених на „друштвеној класификацији светске популације око идеје расе, менталне конструкције која изражава базично искуство колонијалне доминације и прожима битније димензије глобалне моћи, укључујући њену специфичну рационалност: евроцентризам“. Мињоло ову идеју претвара у сопствени концепт „колонијалне матрице моћи“ (Mignolo 2011) која прожима и регулише сфере (1) економије, (2) ауторитета, (3) знања и субјективности, (4) расизма, рода и сексуалности. Од ова четири домена, Мињоло највише простора посвећује знању и субјективности: колонијалност времена и простора створила је координатни систем у којем је свим не-европским епистемологијама одбијен статус знања, смештајући Европу не само у временски (ваневропски народи каскају за Европом) и просторни (што мапа света, између осталог, јасно показује) центар већ и језичко-епистемички. Колонизацијом Америке у 16. веку на површину избија „колонијална разлика“ (*colonial difference*), која све до садашњег тренутка прожима глобалне односе, разврставајући, валоризујући и рангирајући језике, народе и системе знања. Европа, односно идеја Европе и европејства, настала је на концепту модерности који је историјски, економски и епистемички нераздвојив од колонијалности. Стога је немогуће говорити (иако се непрестано говори, и то је срж Мињолове критике) о европској традицији, европској историји, европској филозофији, науци, или било којем културном или друштвеном европском феномену без узимања у обзир „колонијалне разлике“ и „колонијалности моћи“ као инхерентне том феномену.

Закључак који Мињоло изводи из аргумента о европској епистемичкој хегемонији јесте да критика коју Европа (Запад) сама себи упућује није погрешна, али је недовољна, и то из једноставног разлога: европска ауто-критика не мења правила саме критике, успостављена током пет векова европске интелектуалне доминације, већ мења само њен садржај (Mignolo 2011: 23–24). У циљу превазилажења овог проблема Мињоло развија „деколонијалну опцију“, која у себи окупља сва размишљања с колонизованих периферија, односно све опције које се конституишу као алтернативне спрам европске пост/алтер/модерности. Да би описао историјски поредак у којем не постоји једна централна модерност (европска) и њене периферне (колонијалне) манифестације већ безброј алтернативних епистемичких конфигурација с дијалогски освешћеним границама, Мињоло од Дусела (2002) преузима појам „трансмодерност“ (*transmodernity*). Како Линда Алкоф (Alcoff 2007: 84) примећује, трансмодерност се појављује као појам који дестабилизује линеарну и телеолошку прогресију модерност-постмодерност, која се самокритикује у сопственим границама, бришући тако колонијалну разлику. Евроцентрични наратив историјског континуитета који полази од Грчке и

путује кроз Рим и ренесансу до модерног доба (док се колонизовани простори делегирају на периферију историјског стабла), замењен је у идеји трансмодерности просторном свешћу о читавој планети у сваком појединачном тренутку. Деколонијално размишљање је свако које колонијалну матрицу моћи сагледава из позиције колонијално угушених гласова, али не зарад стварања нове епистемичке универзалности (зарад стварања новог универзалног центра) него зарад стварања *плуниверзалности*, односно новог поретка у којем различите епистемологије неизбежно коегзистирају на међусобним *границама*. Тај поредак Мињоло назива „глобалним будућностима“. За разлику од модерности, замишљене и замишљане као европско власништво (спремно за извоз или позајмицу свим споредним историјским актерима), глобалне будућности и трансмодерност требало би да су, као феномени, планетарни.

Херменеутика на граници (или преко ње?)

До сада је већ јасно да питање места мислећег субјекта код Мињоло игра пресудну улогу. При разматрању било које културолошке проблематике, важније од тога шта је речено јесте ко говори, одакле, за кога и из ког разлога (Mignolo 2012: xiii). Позиција (*locus*) говора односи превагу над његовим садржајем, а свака позиција неизбежно је ситуирана у колонијалној матрици моћи. Другим речима, критика упућена Европи никако не може бити иста ако долази с различитих страна „колонијалне разлике“ јер место размишљања обликује само то размишљање. То је један од разлога зашто се Мињоло још од средине деведесетих постепено одељује од постструктурализма, постмодернизма, марксизма, психоанализе, постколонијалне теорије, деконструкције, херменеутике и саме епистемологије: критика настала на истим епистемичким основама као и њен објекат јесте неопходна, али не може бити довољна. Та критика ће можда бити деконструктивна, али неће бити деколонизујућа: мењаће садржај дискусије, али неће мењати њена правила. А правила су та која је неопходно променити јер су то правила настала на вишевековној колонијалној епистемичкој хегемонији. За деконструкцију, условно узету као критику, Мињоло сматра да, делећи исто интелектуално наслеђе са својим објектом (метафизиком), не искорачује ван граница европског конципирања језика, не узима у обзир колонијалну разлику, односно плуниверзалност језика, те стога ни не може своју метафизику да превазиђе. Пратећи Абделкебира Хатибија (Khatibi 1983), из перспективе Трећег света, он разматра могућност „деколонизујуће деконструкције“ западног лого- и етноцентризма извезеног широм планете, која би била комплементарна Деридиној (Mignolo 2012: 70–71). Видимо да је и Хатибијев и Мињолов аргумент усидрен у језик те, стога, превод („транслација“) игра огромну уло-

гу у формирању алтернативних епистемичких позиција. Они се одвајају од Дериде (као и од Фукоове археологије/генеологије знања), тамо где језик и превод прелазе у домен знања и епистемологије, у домен колонијалности; удаљавају се од језичког превода унутар једне исте кровне метафизике која игнорише колонијалност знања. Превођење тако Хатибију омогућава да истражи идеју „другог мишљења“ (*pensée-autre*), док Мињолу омогућава истраживање „граничних мишљења, епистемологија и знања“.

Суштина овог аргумента је, заправо, да је једна ствар када Европа саму себе тумачи, унутар сопствене епистемологије и метафизике, а сасвим друга кад то тумачење долази из њене спољашњости. Херменеутика, историјски поникла унутар европске интелектуалне традиције, полази од декартовске претпоставке да је мишљење историјски неодређено и универзално уместо одређено телесношћу мислећег субјекта. Колонијална разлика је, међутим, уписана у тело субјекта, она је његова психосоматска траума и његово мишљење је означено тим уписивањем. Пошто западна херменеутика ову биографску, географску и историјску детерминисаност не узима у обзир, она се неминовно креће само и једино унутар сопствене традиције (Mignolo 1995: 11). То европску херменеутику чини монотопијском, односно не дозвољава јој кретање преко локалних граница. Због тога је потребно развити плуритопијске херменеутике (појам који Мињоло преузима од Рајмунда Паникара (Panikkar1988)), које би кретале од премисе да је у тумачење увек већ укључено више култура (језика, традиција, историја), а не једна, и које би тумачење и критику водиле преко граница својих локалних историја, ка плуриверзалности и глобалним, плурицентричним будућностима. Могли бисмо рећи да је потребно развити концепт „номадских“ или „мигрантских херменеутика“, примерен „мигрантској свести“ (Mignolo 2011: 109) која је за Мињола пример и суштина деколонијалог начина размишљања.²

2 Већ негде крајем деведесетих, међутим, Мињоло напушта концепт плуритопијских херменеутика, западајући у проблем од којег, на крају крајева, пати свака критика усмерена ка европској метафизици. Почетком деведесетих, у време *Мрачније стираније ренесансе*, он увиђа да плуритопијске херменеутике имају велики значај у разматрању „колонијалне семиозе“. Један од кључних момената у стварању европске епистемичке хегемоније био је наметање алфabetског писма колонизованим народима и обезвређивање аутохтоних епистемологија записаних не-алфabetским знаковним системима. Тако је појам „колонијалног дискурса“, иначе у оштој употреби у критичкој теорији, Мињолу изгледао неприкладно пошто је по дефиницији искључивао знања која су одударала од или се косила с европским поимањем текста и дискурса. Он развија појам „колонијалне семиозе“ који „измиче тиранији алфabetског разумевања текста и дискурса“ (Mignolo 1993: 126) и укључује не-алфabetске епистемологије. Међутим, крајем деведесетих Мињоло увиђа да се чак и у оквиру овог појма задржава евроцентрична дихотомија између „чистог“ посматрача насупрот објекту посматрања (колико год хибридан он био), те плуритопијске херменеутике и даље, заправо, перпетуирају бинарну опозицију субјекат-објекат, инхерентну западној метафизици. Потребно је отићи корак даље и раскрстити с епистемологијом и херменеутиком *per se*, и то је

До оваквог размишљања Мињоло стиже полазећи из две тачке. Из прве, он прати Франца Фанона који своју књигу *Црна кожа/беле маске* (1952) завршава захтевом (или молбом, молитвом): „О моје тело, чини ме увек човеком који пропитује!“ (Fanon 1952: 188) и који тим захтевом политике сазнања истрже из домена расија и смешта их у историјски и колонијално одређено тело. Из друге тачке, Мињоло преокреће историјски фундамент европске рационалности, Декартово „мислим, дакле постојим“, које мишљење позиционира у универзални, историјски, европски, хегемонско одређени расио (који је ексклузиван и не укључује колонизоване народе већ се у односу на њих конституише). Дакле, он преокреће Декарта тако што постулира „јесам, тамо где мислим“ (Mignolo 2011: 77–117; Mignolo 2012: xiv), те тако мишљење позиционира не у универзалном, од тела одвојеном, расију (Декарт) већ у историјској телесности гео-политике и био-графије мислећег субјекта. Овакво измештено мишљење (измештено из европског универзалног расија ка колонијално одређеном телу) он назива „гранично мишљење“ (*border thinking*), стварање „граничне епистемологије“ (*border epistemologies*) или „гранично знање“ (*border gnosis*). Притом, у формули „јесам, тамо где мислим“ не мисли се само на физичко обитавање субјекта на некој територији већ на пребивање (*dwelling*) у одређеној интелектуалној, историјској и политичкој традицији. „Гранично мишљење“ или „гранична епистемологија“ је напуштање европске епистемологије и конструисање знања из њене другости и спољашњости; међутим, услед колонијалног наслеђа које се не може избрисати, те епистемологије се сада не враћају атакизму већ се критички дефинишу у односу према том наслеђу. Стога, граничне епистемологије (кинетичке, мигрантске, напуштајуће) настају у косој црти која спаја и раздваја модерност и колонијалност, креирајући не алтернативне модерности него алтернативе модерности, истовремено се критички односећи према колонијалности. Гранично мишљење заправо није ствар обитавања на граници, иако настаје на метафори граничних подручја: гранично мишљење је „епистемичка непослушност“ (*epistemic disobedience*) која мења сама правила расправе, а не само њен садржај (Mignolo 2013), тако што се одваја (*delink*) од европске интелектуалне традиције да би јој приступила из све време постојећих, али у европском дискурсу ућутканих, алтернативних епистемологија. Док се „мислим, дакле постојим“ фокусира на „ја мислим“ и занемарује „ја јесам“, формула „јесам, тамо где мислим“ наглашава „ја“; али не ново, универзално „ја“ већ „ја“ које пребива на граници и које је означено колонијалном раном. Декартовско

потребно урадити из спољашњости европског колонијалног система који је епистемологију и херменеутику створио. „Циљ је“, каже Мињоло (Mignolo 2012: 18), „избрисати разлику између онога који сазнаје и објекта спознаје [...] Неопходно је променити услове разговора како би се превазишла разлика између субјекта и објекта, с једне, и између епистемологије и херменеутике с друге стране“.

„ја“ пати од „трауме“ (која одговара европској интелектуалној традицији); Фаноново и Мињолово „ја“ пати од колонијалне ране. Локално, империјално „ја“ (европско „ја“) пребива у домену истине без наводника и апсолутног знања, док локално, деколонијално „ја“ пребива на границама између не-западних и не-модерних сећања с једне, и наметања модерне западне локалне историје и знања с друге стране (Mignolo 2012: xiv). Пребива у „граничним епистемологијама“ и „плуритопијским херменеутикама“.

За (или против?) Мињола

У наизглед неумитној империјалности енглеског језика и англо-америчке академске индустрије, деколонијална опција Валтера Мињола чини се као својеврстан избеглички рукавац гнозе. У његовим водама место налазе језици, аутори и идеје из делова света које конзистентно игнорише теоријски мејнстрим, места која су обележена колонијалном раном или у односу на њу конституисана. Према речима Патрише Сид, „у ери у којој истраживањем постколонијалних студија доминирају англо-колонијализам и писци ега већих од својих књига, Мињолов глас је освежавајућа, несвесно шармантна алтернатива“ (у Fagan 2000: 578). Чињеница која се никако не може избећи јесте да Мињоло улаже велики напор да теорију коју у буквалном смислу проповеда, оживи и у форми а не само у садржају. Под тиме подразумевам неколико ствари. С једне стране, у његовим есејима и књигама, посебно од 2000. године па надаље, као теоријски извор нестају велика имена која доминирају постколонијалним студијама.³ Уместо њих, Мињоло реферише на ауторе с Филипина, из Малезије, Индије, Блиског истока, Латинске Америке, Африке, односно на непознате или мање познате ауторе који стварају на колонијалним, не-империјалним језицима и у просторима с маргине колонијалне мапе света. На тај начин, деколонијални пројекат бива оживљен у његовим текстовима који постају плуритопијске теоријске творевине. С друге стране, у форми епистемичке непослушности Мињоло снажно критикује форму западног академизма и академске издавачке индустрије (Mignolo 2013), и зато је занимљиво видети његове текстове објављене у непрестижним, локалним часописима, чија је једина сврха, могли бисмо рећи, ширење деколонијалне идеје.

У рецензијама књиге *Локалне историје/глобални нацрт*, Питер Пелс (Pels 2002) и Серж Грузински (Gruzinski 2002) примећују да је Мињолов стил писања редувантан, да се одређени аргументи врте у круг, да је књига лоше лекторисана (ја бих додао и да се многи

³ Или, како је Хонор Фејган рекао рецензирајући књигу *Локалне историје/глобални нацрт*, „насупротив многим текстовима у пољу постколонијалних теорија, ово није 'књига о књигама' које умеју да буду прилично инцестуозне“ (Fagan 2000: 579).

параграфи цитирају више пута), те Пелс (Pels 2002: 377) закључује да би и „књига дупло мањег обима вршила посао“. Иако је тешко одупрети се академским нормама и калупима у које смо сви ми, као истраживачи, изливени, рекао бих да је управо таква „несређеност“ његових текстова својеврстан отпор академским нормама које су све до једне обележене колонијалном разликом. Уместо инсистирања на савршеном енглеском језику, Мињоло себи допушта да исклизне из колонијално одређеног простора академског писања, комбинујући језике и стављајући акценат на непрестано и надасве дидактичко/профетичко ширење деколонијалног аргумента да је Знање (с великим словом и без наводника) колонијална творевина и да је упоредо с његовим развојем током последњих пет векова постојала плејада других „знања“ која су егзистирала и даље егзистирају „у подруму света“, да позајмим израз Хорхеа Куељара (Cuéllar 2013: 127). „Чистоћа“ и „сређеност“ академских текстова су само једна од манифестација тог империјалног Знања, те стога и колонијалне матрице на чијим основама се перпетуира.

Међутим, Мињолова теоријска формација пати од свих бољки постколонијалних теорија, као и теорија које претендују на свеобухватност. Код Мињоло, ове две равни се често преклапају чинећи га рањивим за веома очигледне и једноставне аргументе.

Први проблем је, свакако, његово теоријско позиционирање у односу на западну интелектуалну традицију коју, у крајњој инстанци, не успева да превазиђе, западајући у евроцентризам, „атавизам“ и романтизацију „другог“ (што је класичан просветитељски наратив). Мајклсен и Шершоу (Michaelson and Shershow 2007) ово су врло добро демонстрирали на примеру његовог читања Деридине филозофије. Као што сам већ поменуо, Мињоло се на више места (Mignolo 1994; 1995 и 2012), дистанцира од Деридине деконструкције сматрајући да је његов аргумент превазилази. Према његовом мишљењу, деконструкција (поникла из западне интелектуалне традиције) нема значаја за колонијалне субјекте и сâм Дерида је слеп за радикалну епистемолошку и онтолошку другост таквих субјеката; „проширити деконструкцију ван граница западне метафизике [...] било би слично колонијалном глобалном нацрту“ (Мињоло 2012: 326). Имајући у виду да је Дерида деконструкцију објаснио као инхерентну сваком тексту који се заснива на логоцентризму (односно, на односу присуства и знака), оповргнути је значило би показати да се дати језик (у овом случају, језик колонизованих субјеката) заснива на другачијој конфигурацији тог односа.

Како се Мињоло односи према овом питању? Једна од чворишних тачака Мињолове критике управо је питање „писма“ амеро-индијанских претколонијалних народа. У *Мрачнијој сирани ренесансе*, као и у поговору за зборник есеја *Писање без речи* (1994), Мињоло показује како претколонијални знаковни системи бивају одбачени

и сузбијени као „не-писама“ услед своје „очигледне“ подређености алфabetу. Колонизација се врши на пољу језика и знања, само што уместо термина „колонијални дискурс“ (који се првенствено односи на западно поимање речи и текста) Мињоло уводи појам „колонијална семиоза“ (који обухвата семантичку комплексност колонијалног сусрета). Чини се да Мињоло улаже напор да покаже како су и колонизовани народи поседовали „писање“ и „текст“ (који се, дакле, заснивао на односу присуства и знака), што је у директној супротности с његовом критиком Дерида и инсистирањем да деконструкција нема вредност за колонијалног субјекта. Иако је критику Мајклсена и Шершоуа могуће окривити за својеврсни евроцентризам (односно, немогућност конципирања језичког поретка који би избегао логоцентризам), ово је једна од неколико тачака у којима они прилично јасно показују да је Мињолово читање Дерида редукционистичко, погрешно и површно.

Мињолов однос према Дерида је индикативан и за другу раван проблема: потребу да се једним теоријским системом обухвати читаву равну друштвеног. У овоме, деколонијална опција, поред свог инсистирања на плуриверзалности наместо универзалности, постаје још једна деконструкција или марксизам, или било који метанаратив који под своју куполу сакупља тоталитет економске, политичке или семиотичке комуникације. Мињоло деколонијалну опцију слика широким потезима теоријске четкице која скаче с континента на континент у потрази за деколонијалним отпором западној епистемичкој хегемонији, у скоковима губећи детаље и, често, изразито поједностављујући проблеме – као што је случај с деконструкцијом. Стога се и критика може лако обрушити на недостатак историјског партикуларизма или недовољно детаљно читање теорије у односу на коју се његова критика конституише.

Остаје отворено питање да ли је Мињоло успео да различитим отпорима западној епистемичкој хегемонији изведе децентрирање које исцрпно проповеда. Заиста је лако осудити његову био-графску позицију која му омогућава да проповеда с високе позиције професора престижног факултета (што је рецимо оштрица критике Грузинског), као и чињеницу да је све своје најбитније књиге објавио првенствено на енглеском језику. Истој критици подлежу и сва друга велика имена теоријске сцене, од Јулије Кристеве, преко Едварда Саида до Гајатри Спивак. Све су то академици Трећег света који су себе (своју субјективност) превели на неки од империјалних језика, не би ли стекли глас који западни академизам може, или жели, да чује. Мињоло је у истој позицији, у позицији коју његова критика не би требало да дозволи јер се управо у односу на те примере конституише.

Предлажем, пак, да проблем Мињолове академске позиције сагледамо и кроз његов концепт граничног мишљења: гранично мишљење није само мишљење о граници већ с границе, оно је дијалош-

ко, увек између барем два језика, или између барем „две реалности“, да искористим Киханов израз. То није атавистичко повлачење с оне стране колонијалне разлике, у простор колонијалног субјекта као супротности империјалном простору, и то зато што колонијални субјекат као такав, супротан, ни не постоји. Колонијални субјекат је настао у контакту с европским наслеђем кога више не може да се реши и његова свест је заувек „мигрантска“. На тај начин, брише се граница европског гео-политичког локалитета: замењује га плури-топијски амалгам граница које се све међусобно прожимају. Позиција интелектуалца Трећег света на академској позицији Првог управо је један такав плури-топијски амалгам граница. Не из неке имагинарне спољашњости која бинарно подразумева унутрашњост већ из „за-прљаности“ границе. Стога, практиковати гранично мишљење никада не може бити „против“ енглеског или било ког империјалног језика, или против институција већ у дијалогу између барем два од којих ће један увек имати превагу у односима моћи. То не значи да је колонијална разлика неуништива и неумитна већ да се колонијални субјекти стварају унутар ње, да је она њихова конститутивна равна.

Једна од слабих тачака Мињолове позиције је то што би гранично мишљење требало да је, према његовим речима, комплементарно а не хијерархијско и валоризујуће; међутим, Мињоло инсистира на критици запада из његове „спољашњости“, валоризујући тако колонијалну разлику империја-колонија: како Мајклсен и Шершоу (Michaelson and Shershow 2007: 43) кажу, Мињоло би да „успостави разлику и истовремено је порекне“. Стога Мињоло упада у цикличност и фатализам евроцентризма који себе не може да превазиђе ни споља ни изнутра, докле год је „спољашњости“ и „унутрашњости“.

Упркос томе, стао бих у одбрану Мињола и рекао да је његова био-графија (његов напор у реконфигурисању сопствене хегемоничности знања путем теорије, али и праксе) управо та која показује да је отпор конструисању ових категорија, а не њихово коначно укидање, права и једина мера одвајања, граничног мишљења, плури-топијских херменеутика и деколонијалне опције саме. То би био Мињоло и деколонијална опција пречишћена од спасилачких, светачких и пророчких елемената.

Само без сотириолошких претензија, ако је могуће.

ЛИТЕРАТУРА

- Alcoff, Linda Martín. "Mignolo's Epistemology of Coloniality". CR: The New Centennial Review 7.3 (2007): 79–101.
- Cuéllar, Jorge E. "Toward a De-Colonial Common Sense: Review of The Darker Side of Western Modernity by Walter Mignolo". Discourse 35.1 (2013): 124–128.
- Dussel, Enrique. "World System and 'Transmodernity.'" *Nepantla* 3.2 (2002): 221–44. Fagan, G. Honor. "Review of Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges and Border Thinking by Walter Mignolo". *Bulletin of Latin American Research* 19.4 (2000): 578–579.
- Fanon, Frantz. *Peau noire, masques blancs*. Paris: Éditions du Seuil, 1952.
- Gruzinski, Serge. "Review of Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges and Border Thinking by Walter Mignolo". *Annales. Histoire, Sciences Sociales* 57.1 (2002): 234–235.
- Khatibi, Abdelkebir. *Maghreb pluriel*. Paris: Denoel, 1983.
- Michaelsen, Scott and Scott Cutler Shershow. "Rethinking Border Thinking". *South Atlantic Quarterly* 106.1 (2007): 41–60.
- Mignolo, Walter. "Colonial and Postcolonial Discourse: Cultural Critique or Academic Colonialism". *Latin America Research Review* 28.3 (1993): 120–134.
- Mignolo, Walter. "Writing and Recorded Knowledge in Colonial and Postcolonial Situations" (afterword). *Writing without Words: Alternative literacies in Mesoamerica & the Andes*. Edited by Elisabeth Hill Boone and Walter Mignolo. Durham and London: Duke University Press, 1994. 293–313.
- Mignolo, Walter. *The Darker Side of the Renaissance: Literacy, Territoriality and Colonization*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1995.
- Mignolo, Walter. *The Darker Side of Western Modernity: Global Futures, Decolonial Options*. Durham and London: Duke University Press, 2011.
- Mignolo, Walter. *Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges and Border Thinking*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2012.
- Mignolo, Walter. "Geopolitics of sensing and knowing: On (de)coloniality, border thinking, and epistemic disobedience". *Confero* 1.1 (2013): 129–150.
- Mignolo, Walter. "Symposium: Walter Mignolo on Coloniality and Western Modernity". [www.youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=ap3nqffXK3Y&t=3026s). Guggenheim Museum 05.12. 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=ap3nqffXK3Y&t=3026s> 09.01. 2020.
- Mignolo, Walter. "About". [www.waltermignolo.com](http://waltermignolo.com) Walter Mignolo's personal website. <http://waltermignolo.com/about/> 09.01.2020.
- Panikkar, Raimundo. "What is Comparative Philosophy Comparing?" *Interpreting Across Boundaries: New Essays in Comparative Philosophy*. Edited by Gerald James Larson and Eliot Deutsch. Princeton: Princeton University Press, 1988. 116–136. Pels, Peter. "Review of Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges and Border Thinking by Walter Mignolo". *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 8.2 (2002): 377.
- Quijano, Anibal. "Coloniality of Power, Eurocentrism and Latin America". *Nepantla: Views from South* 1.3 (2000): 533–580.

Walter Mignolo, Pluritopic Hermeneutics and Border Epistemologies

Summary

The essay outlines critical thinking of the Argentinian philosopher Walter Mignolo, known for his critique of the relationship between modernity and coloniality, and introduction of the decolonial option. The decolonial option propagates decoupling and decentering from the European epistemic hegemony and turning to colonial epistemologies rejected by the West as valid knowledge (or knowledge in general). The main point of Mignolo's critique is that colonialism is constitutive of modernity, and not its historical product. Therefore, Mignolo develops a number of concepts for resisting the imposed necessity of modernity (such as the concept of "transmodernity"), as well as the general epistemic hegemony of the West (such as the concepts of "border thinking", "border epistemologies" and "pluritopic hermeneutics"). Since what is said is less important than who is saying it, as well as where from and for whom, Europe needs to be criticized from the outside (from its borders) rather than from the vantage point of its own intellectual tradition. The European auto-critique is necessary, but it is not sufficient.

Keywords: Walter Mignolo, postcolonial theory, decolonial option, pluritopic hermeneutics, border thinking, border epistemologies, transmodernity, modernity, coloniality

Примљено: 9. 1. 2020.

Прихваћено: 15. 10. 2020.